

- FŐOLDAL
- HÍREK
- ARCHÍVUM
- A LAP TÖRTÉNETE
- ELŐFIZETÉS
- IMPRESSZUM
- KAPCSOLAT
- PARTNEREK, TÁMOGATÓK
- OLVASÓI LEVELEK

Online

- DIALÓGUS
- EGYSZER VOLT?
- FESZTIVÁLNAPLÓ
- BLOG
- RESTANCIA

2015/07-08. szám

CSEPPFOLYÓS MEGVÁLTSÁ

Martin McDonagh: Vaknyugat

Martin McDonagh neve ismerősen cseng a szegedi színházlátogatók számára, hiszen a *Nagyon, nagyon, nagyon sötét dolog* című darabját már játszotta a szegedi társulat Szikszai Rémusz rendezésében a 2021/2022-es évadban. Az ír származású, londoni születésű drámaíró és filmrendező *Vaknyugat* című műve a *Leenane*-trilógia harmadik darabja, magyarországi bemutatója 2004-ben volt a Pesti Színházban. McDonagh drámáit már 1997 óta rendszeresen játsszák a magyar színházak, a trilógia első darabja, a *Leenane szépe* legújabb bemutatója éppen 2025 februárjában volt a Kecskeméti Katona József Színházban, míg a második darab, a *Koponya Connemarában* a Thália Színházban van újra repertoáron *A koponya* címmel. McDonagh népszerűségének oka, hogy társadalomkritikája ma is hűsbavágóan aktuális kérdéseket feszeget: a létbizonytalanság, a kilátástalanság, a nyomor, az emigráció, a rasszizmus, az alkoholizmus vagy a morális züllés szerte a világban, így Magyarországon is probléma. Nem mellesleg kis helyigényű, kevésszereplős, kiváló kamaradarabokról van szó.

Az első, amit észlelünk a függöny felgördülése után, a furcsa színpadkép. *Verecke* *Rita* diszlet- és jelmeztervező sajátos perspektívájú, börtönszerűen zárt, lejtős teret alkotott három ajtóval, amin a közlekedés mind a négy szereplő számára láthatóan kemény fizikai megpróbáltatást jelent a háromórás előadásban. Valószínűleg éppen ez volt a célja *Koltai M. Gábor* rendezőnek, ezáltal ugyanis nem kell megjátszaniuk a dülöngélő részegséget a színészeknek, hanem folyamatosan azért kell küzdeniük – különösen, amikor már krumplichips is borítja a padlót –, hogy talpon és egyensúlyban maradjanak, ne csússzanak ki vagy le a keretezett térből, ahogyan átvitt értelemben a való életük is csak erről szól. Ez tulajdonképpen egy (képkeretbe) zárt világ, amely ráadásul trükkösen duplikálódik, hiszen a színpad hátsó falán festmény formájában visszaköszön és farkaszemet néz velünk. Ez az ötletes megoldás egyszerre szűkíti be és teszi időtlenné a teret. Mintha egy végeláthatatlan, nyomasztó alagút mélyére hatolnánk be egyre jobban. Ennek az alagútnak a végén pedig nincsen fény.

Kárász Zénó és Menczel Andrea (fotó: Tari Róbert / Szegedi Nemzeti Színház)

A hátsó falon a már említett kép mellett természetesen ott lóg egy feszület, jelez-vén, hogy katolikus ír család életterébe csöppentünk. A feszületre viszont groteszk módon rászegeződik egy sörétes fegyver csöve, amely puska természetesen központi jelentőséggel bír majd az események alakulásában. A színpad bal oldalán pedig egy nagyfülű barna kutya fotóját fedezhetjük fel. A négy nyitott tárolópól közül három harsány Szűz Mária-szobrok, egy pedig üres. A három teli polc a háztulajdonos Valene-é, míg az üres a nincstelen Colemané. A berendezés: szegényes kopott székek, kis asztal, s egy szintén ócska bõrfotel a deszkapadlón. Reményvesztett világ ez. A kereszt is kettőződik, hiszen a színpadi tér széles kerete mellett egy sokkal nagyobb változata kacsint csálén a nézőtér felé.

Ebbe a kopott tapétával burkolt konyha-nappaliba lép be Coleman Connor (*Poroszlai Kristóf*) és Welsh atya (*Kárász Zénó*). Temetésről érkeznek, Coleman és fivére, Valene (*Vicei Zsolt*) „balesetben” elhunyt apjának szertartásáról. Az atya és Coleman párbeszéde máris kitágítja a scenikai teret, s meglehetősen reális képet fest a tágabb, a drámai térről s Leenane – amire „nem terjed ki a jóisten illetékessége” – különös lakóiról. Hamarosan előkerül egy szigorúan lezárt dobozból az ötödik „főszereplő” is, a krumpilipálinka, hogy az előadás során végig ezzel oltsák szomjukat a játsszók.

Coleman és Valene olyanok, mint a bibliai Káin és Ábel Mózes könyvéből. Teljesen különbözöek, de elválaszthatatlanok, s egy-re inkább azt érezni, csak idő kérdése, és egyikük legyilkolja a másikat. Többször egymásnak is esnek, első birkózásuk a színen olyan, mint egy lassított filmjelenet, sérülés nem történik ugyan, de láthatóan bevett szokás ez náluk. A két karakter a szemünk előtt épül fel: Valene és Coleman is orvosi eset, előbbi pitianer és fukar kényszerbeteg, míg utóbbi egy agresszív, szadista állat, aki csak nagyon nehezen tud uralkodni az indulatain. Valene gyűjtőszenvedélye a szenteket ábrázoló szobrokra irányul, mely tevékenységtől a megváltását reméli. De vajon miért van szüksége erre? Viselkedésük mindig azonnali válaszreakciót vált ki a másiktól, múltidézésükből úgy tűnik, a két testvér eddigi életét a másik bosszantása töltötte ki, csakis azért tesznek vagy nem tesznek valamit, hogy a másikat provokálják.

A testvérek összecsapását az alkoholizmusba menekülő Welsh atya számtalanszor próbálja megakadályozni. Az atyát alakító Kárász Zénó a testvérek fölé magasodik színes tornacipőjében, papi gallérjában és fekete öltözetében, ő ennek a közösségnek a lelki üdvéért felel(ne), de hite mindannyiszor elhagyja, napjában többször is. Ő az egyetlen olyan szereplő, akinek nincs írvörösre színezve a haja. Kilóg a nyájából, mert egyrészt nem irtotta még ki a fél családját, ahogyan azt a településen sokan megtették, másrészt békés és naiv. Ugyan tisztában van azzal, hogy a faluban legalább két gyilkos él, de személyes kudarcént könyveli el aényt, hogy nem tudja őket őszinte gyónásra bírni. Ő az egyetlen, aki elhiszi a testvérpár meséjét az apa haláláról is. Törekvése a jóra, figyelemfelhívó kísérlete is sikertelen. Legszívesebben együtt üvölnének vele fájdalmunkban, mert ugyanazt a tehetetlenséget érezzük, mint ő. Nem tudunk kivállállok maradni, nem tudjuk a nevetésünket elfojtani, pedig sírnunk kellene inkább ettől a végtelenül reményte-len és erkölcsvesztett világtól.

Vicei Zsolt, Poroszlai Kristóf, Kárász Zénó és Menczel Andrea (fotó: Tari Róbert / Szegedi Nemzeti Színház)

Van még egy szereplő, Kicsilány Kelleher (*Menczel Andrea*), aki Harisnyás Pippinek maszkírozva, szeplőkkel, rasztás vörös hajjal, ormótlan rózsaszín bakancsban, farmerben és kék térdzokniban lép elénk. Mi mást is csinálna, krumpilipálinkát árul. Ő az egyetlen nő az előadásban, s ő az, aki az élet szeretetét testesíti meg, a lehetséges reményt. Ha nem káromkodna kocsis módjára, erősebben volna hihető, hogy a tisztaság is ő. A második felvonásban viszont, amikor a morális fertőből felszejlik valami tiszta emberi érzelem, nőies ruhát ölt, ám a romantikát szinte azonnal ellenpontozza erőszakossága, ahogy ököllel ütné állon Welsh atyát. Mégis elhisszük neki, hogy viselkedése ösztönös védekező reakció az őt körülvevő világra, s valódi lénye abban a vallomásban mutatkozik meg, amelyben Welsh-nek gyón.

Az előadás nyelvezete ugyanilyen ellentmondásos: meglehetősen furcsa a hétköznapi néző számára, s akkor a leglíraibb, amikor a legdurvább. *Varró* *Dániel* fordítása az angol nyelv ír dialektusát figurázza ki úgy, hogy közben „nyelvűjt”, szokatlan és nem létező szavakat/szószervezeteket alkot („meg-gyilkolási szövegösszefüggésben”). Akár „parasztosnak” is mondanám (nálunk Szé-kely Csaba ötvözi így a *Bányatrilógiában* a székely dialektust és a román szavakat), direkt nyelvtanilag helytelen (rendszeresen így kezdődnek a kérdések: „nem-e”), s ret-tentően hosszú, szokatlan szörendű, bonyolult mondatok hangzanak el, amelyek próbára teszik a színészeket is, ám ők hibátlanul birkóznak meg velük (dramaturg: *Zsigó Anna*). Olyan természetességgel csúsznak ki szájukon a válogatott trágárságok, hogy közben szemük sem rebben, ellenben a nézősereg a második felvonásra már fogyatkozott, voltak, akiknek ez a nyelvezet emészthetetlenül nehéznek bizonyult. Mindezt még gusztustalan gesztusok is tetézik (Kicsilány orrtúrása, melynek „eredményét” felragasztja a fotel oldalára, Coleman pedig nemes egyszerűséggel majd elfogyasztja; az első felvonás végén Valene gatyába nyúlása és kezének feltűnő szaglászása stb.) Itt nemcsak Coleman és Valene, hanem még a 17 éves fruska, Kicsilány is egylevegővel ontja a káromkodásokat, de a legmeglepőbb Isten szolgáljának a szájából hallani cifra istenkáromlásokat. Ebben a reménytelen és morálisan lenullázódott világban még Szűz Mária is profanizálódik. A katolikus pap hitehagyottá válik, az életnek pedig nincs többé értéke, legyen az emberé vagy állaté. Teljesen természetes az erőszakos halál, mondhatni Leenane-ben ez az élet zárákkordja. Ezen a helyen meg lehet ölni valakit csak azért, mert leszólja a frizurátat vagy belerúgott a macskádba, ki lehet loccsantani bárki agyvelejét hirtelen felindulásokból. Ez mindennapos, az itt lakók már közömbösek az effajta atrocitásokkal szemben. Elfogadott a brutalitás, a 12 éven aluli lányok focibajnokságában is az erőszakot preferálják. Nincsenek értékrendbeli különbségek: egy tárgy már többet ér, mint egy emberi élet. Egy gázsütő megsejtése vagy a Szűz Mária-szobrok felolvasztása a rezsóban tízes fokozaton, egyenértékű a halállal.

Ebben a világban az erkölcsöt már régen felváltotta a pálinka. A gyakori temetések sem megható búcsúszertartások, hanem csak újabb alkalmak az ivásra és a leveles tésztába göngyölt pástétom elfogyasztására. Coleman és Valene női magazinokból szerzi a „hiteles” információkat a világról, kedvenc filmjük a *Hazárd megye lordjai*, Kicsilány pedig anyja katalógusából vásárol. Világuk végtelenül kisszerű.

Az első felvonásban felszínre került élet-mozaik-darabok a másodikban állnak össze egységes egésszé: kiderül, mi volt az apa halálának valódi oka, miért mondja Coleman, hogy Kicsilány az idősebb férfiak iránt érdeklődik, és ki vágta le Valene kutyájának, Lassie-nek a fülét. Ugyan Valene és Coleman nem olvassák el Welsh atya levelét (McDonagh-drámákban nem szoktak levelet elolvasni), mi azonban értesülünk annak tartalmáról, hiszen az atya „felolvassa” számunkra. Kárász Zénó rezignáltan gatyára vetkőzik a színen, miközben a messzeségbe réved. Reflektorfény vonja be, széttárt karja megváltó gesztust idéz, s mindkét kereszt világitani kezd a hirtelen beálló sötétségben (világítástervező: *Stadler Ferenc*). Leenane lakóinak lelke azonban elveszett, s a két örökke veszekedő testvér, tudjuk előre, képtelen lesz Welsh üdvözését megmenteni az örök kárhozattól. A második felvonás végén egymásra lícitálva párbajoznak, látszólag megbánnak múltbeli tetteket, valójában azonban csak egyre nagyobbakat rúgnak a másikba. A két testvér kirekesztettsége mindennél jobban érezhető. Talán ha szeretni tudnának, ha lenne nő az életükben – de csak a Kicsilány iránt éreznek valamit, egyébként minden nő bűdös rúfke a szemükben. Henccegnek egymásnak, de reménytelenül szűzen fognak elpusztulni ebben a hervasztó világban, mert számukra nincs feloldozás és nincs bocsánat.

A gyorsan pergő eseménysort lendületes zenei aláfestés kíséri. Igazán különleges élményt jelent *Menczel Andrea* előadásában az 1977-es David Lynch-kultfilm, az *Eraserhead* feldolgozott betétdala. Egy sziréndal, mely öngyilkosságra bír, csak megerősíti a reményvesztett hangulatot. A dallam és szöveg bekúszik a fejekbe és továbbgondolásra ösztönöz: vajon miért kerül pokolra az öngyilkos, mi az, aki őt gyilkosságot is elkövet, árme azokat meggyónja, a menybe jut? Hiszen az öngyilkosság bátorságra vall – Leenane-ben vannak bátrak, már többen begyalogoltak a tengerbe.

A két testvér végső összecsapása az előadás csúcspontja: a Valene-t megszemélyesítő Vicei Zsoltnak szeme sem rebben, tehetetlenül, sóbálvánnyá meredve térdel a padlón, miközben Coleman a sörétes puska tusával ízzé-porrá zúzza gipszszobor-gyűjteményét. Poroszlai Kristóftól nem kis fizikai teljesítmény ez, hiszen több mint 40 gipszszentet csap a ferde padlózathoz, érthetően még a meghajlásnál is izzadt és kimerült.

A mcdonagh-i kiméletlen és kegyetlen világ a maga brutális módján az arcunkba vágott ezen az estén. A „sötéten vicces testvérháború” eredménye jó esetben is csak döntetlen lett, s mi szégyenkezve nevetünk, mert inkább sírnivaló, ami történt, s mert cinkossá váltunk mi magunk is emberi gyarlóságunkban. És mert Leenane nincs is olyan messze.

Ódor Klára

Keresés...

keresés

nka

Kérjük, hogy
támogassa
lapunkat
jövedelemadója
1%-ával!
Critikai Lapok
Alapítvány

Adószámunk:
18154379-1-42